

ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ В ОБЛІКОВІЙ ІНФОРМАЦІЇ

Статтю присвячено необхідності здійснення оцінки потреб управління в обліковій інформації. Сформовано й охарактеризовані елементи оцінки потреб управління в обліковій інформації, які умовно розділені на елементи, схильні до впливу постачальників облікової інформації і несхильні до їхнього впливу.

Ключові слова: інформація, облікова інформація, управління, інформаційна потреба, функції інформації.

Сучасний стан ринку передбачає постійне ускладнення управління підприємствами, що зумовлює не тільки до зростання ролі управління ними, а й якісні зміни в усій структурі і методи управління. У цих нелегких умовах перед керівниками все частіше постає завдання недопущення банкрутства і запобігання кризовій ситуації. Тому наявність релевантної інформації, а також уміння ефективно її використовувати забезпечить виживаність підприємства на етапах оперативного і стратегічного управління. І тут виникає проблема збору необхідного і достатнього обсягу інформації, виходячи з певних потреб менеджерів різних рівнів управління і управління підприємством в цілому. Закономірно виникає необхідність формування потреб управління в обліковій інформації.

На практиці часто виникають ситуації, коли управлінець не у змозі чітко сформулювати потребу в інформації. У таких випадках відбувається пошук даних із залученням менеджерів-фахівців різних структурних підрозділів, але при цьому паралельно відбувається накопичення так званого, «інформаційного шуму». Для визначення цього поняття в економічній літературі використовується термін «пасивна інформаційна потреба», яка є потребою в інформації та усвідомлюється менеджером тільки тоді, коли він її отримує для вирішення виниклої проблеми. При цьому отриманої ним інформації може бути недостатньо для вирішення самої проблеми. Перехід від пасивної інформаційної потреби до її усвідомлення суб'єктом стимулює цілеспрямований пошук інформації.

Питаннями формування підходів до побудови банку облікової інформації для управління займалися такі вчені, як Н.Е. Астаф'єва, А.І. Афонічкін, І.І. Бажин, Д.Д. Батуєва, А.П. Верьовченко, В.В. Годін, Є.П. Голенищев, Н.Г. Данилочкина, Л.М. Крамаровський, Н.М. Малюга, Я.В. Мех [1-10] та ін. Опубліковані ними роботи стосуються ключових аспектів досліджуваної тематики, проте вони не дають вичерпної відповіді на проблему формування необхідного і достатнього обсягу облікової інформації для управління.

Управління інформаційним забезпеченням означає оцінку потреб в обліковій інформації на кожному рівні і в рамках кожної функції управління: це вивчення документообігу підприємства, його раціоналізація, стандартизація форм документів, типізація інформації і даних, створення системи управління даними тощо [6, с. 75].

Ці завдання управління схожі для всіх підприємств. Нині як в економічній літературі, так і в практичній діяльності відсутня розробка повної методології кількісної і якісної оцінки потреб в обліковій інформації, а також прогнозування потреби в інформації. Водночас, на рівні підприємства просто необхідно вивчати інформаційні потреби, планувати інформацію й управляти інформаційними ресурсами.

Реалізація потреб управління в обліковій інформації зачіпає практично всі процеси і явища, що відбуваються всередині підприємства. У зв'язку із цим менеджерові достатньо складно визначити й оцінити інформаційні потреби управління, зіткнувшись з нестабільною (нетиповою) ситуацією. А тому оцінка потреб управління в обліковій інформації дозволить проаналізувати і описати ситуацію різноаспектно, тим самим зменшивши ризик накопичення нерелевантної інформації (т.з. «інформаційного шуму»).

Метою статті є формування системи оцінки потреб управління в обліковій інформації.

Слід зазначити, що система оцінки потреб управління в обліковій інформації складається з елементів, які схильні до впливу постачальників облікової інформації та несхильні до їхнього впливу. Наочно це подано на рисунку 1.

СИСТЕМА ОЦІНКИ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ В ОБЛІКОВІЙ ІНФОРМАЦІЇ

<i>Елементи системи, не схильні до впливу постачальника інформації</i>	<i>Елементи системи, схильні до впливу постачальника інформації</i>
Мета	Інтелектуальний рівень сприйняття інформації
Функції і характер використання інформації	Обсяг
Хронологічне охоплення	Якість
Оперативність передачі інформації	Форма уявлення

Рисунок 1 – Перелік елементів системи оцінки потреб управління в обліковій інформації

Першим елементом в системі оцінки потреб управління в обліковій інформації є мета (суть) самої проблеми. Вона визначається шляхом урахування дії зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на проблему, а також виявлення сильних і слабких сторін в пошуку альтернатив її розв'язання. Вирішення проблеми відбуватиметься більш оперативно і ефективно, якщо така або подібна ситуація вже мала місце на підприємстві, тобто ситуація визначеності. І, навпаки, якщо ситуація невизначена і нехарактерна для діяльності підприємства, то вона потребує чіткішого її визначення. Так, наприклад, як показано на рисунку 2.

Наступним елементом в системі оцінки потреб управління в обліковій інформації є напрямки (функції) використання отриманої інформації. Як відзначають фахівці, інформації властиві певні функції [4, с. 56].

<i>Ситуація</i>	<i>Мета (суть) ситуації</i>
Перевищення витрат на постачання сировини (Ситуація може бути як типовою для підприємства, так і нетиповою залежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників)	Мінімізація витрат на постачання сировини
<p><i>Інформація про визначення можливостей:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розробка технологічних ліній подачі сировини; – зміна засобів доставки сировини (залізничний або автотранспорт тощо); – зміна умов доставки сировини (за рахунок постачальника, автотранспортного підприємства тощо); – пошук дешевшої сировини з урахуванням незмінної якості; – пошук дешевших паливно-мастильних матеріалів для перевезення сировини; – інша. 	

Рисунок 2 – Приклад ситуації

Нас ці функції цікавлять з погляду оцінки потреб управління в обліковій інформації, а отже, вони формуються з урахуванням потреб суб'єкта в інформації під час розв'язання тієї чи іншої проблеми. Так, до функцій інформації слід віднести:

1. Функцію оперативної інформативності – передбачає швидке і своєчасне отримання суб'єктом регулярних і суттєвих відомостей про об'єкт управління.

– *Приклад:* Зведення про відхилення витрат на сировину і матеріали на певну дату.

2. Дослідницьку функцію – передбачає отримання інформації для проведення дослідження в новій сфері діяльності.

– *Приклад:* Дослідницькі розробки за оцінкою дій управлінського персоналу, регламентне забезпечення (і як наслідок, їхнє застосування або зіставлення з тими, що функціонують на підприємстві).

3. Ознайомлювальну функцію – передбачає отримання суб'єктом базової інформації, необхідної для управління поточними подіями.

– *Приклад:* Аналіз впливу відхилень на виконання поточних планів.

4. Стимулюючу функцію – передбачає отримання суб'єктом інформації, яка сприяє оптимізації ресурсів у досягненні прямих і непрямих цілей підприємства; інформації, яка необхідна для генерації нових ідей, отримання нових стимулів для подальшої інтелектуальної діяльності.

– *Приклад:* Оцінка результатів діяльності підприємства дозволила отримати інформацію про наявність невикористаних (прихованих) резервів, які, у свою чергу, можна мобілізувати для реалізації певної мети підприємства (одна з них – підвищення заробітної плати).

Деякі автори до інформаційних функцій відносять ще і функцію пошуку даних, характеризуючи її як отримання суб'єктом заздалегідь наміченої інформації довідкового характеру [3, с.127]. Проте якщо звернутися до самої назви цієї функції – «функція пошуку даних», то вона більшою мірою стосується осіб,

котрі здійснюють цей пошук, і ніяк не визначає характер інформації, що надається. Щодо внутрішнього змісту цієї функції, то вона практично «розчиняється» в решті всіх функцій, оскільки доповнює кожен з них. У зв'язку із цим доцільно зупинитися на чотирьох вищезгаданих функціях інформації.

Наступним елементом системи оцінки потреб в обліковій інформації є хронологічне охоплення даних. Цей елемент системи характеризує час, за який потрібно зібрати інформацію, яка є необхідною. Для функціонування підприємств така інформація необхідна для управління для виявлення різних тенденцій, аналізу динаміки тих або інших подій, показників діяльності. Інформація матиме велику вагомість для менеджера, якщо вона міститиме певну хронологію подій. Наприклад, ситуація – на підприємстві зменшився обсяг продажу. Для вирішення цієї проблеми необхідна інформація. Разом з інформацією про обсяг продажу в асортиментному розрізі, про якість продукції, що реалізовується, про конкурентів, потрібна інформація про динаміку продажу за певний період. Це дозволить встановити причини створеної ситуації, де однією з них може бути вплив суб'єктивних чинників тимчасового характеру (тимчасове зниження цін конкурентами, сезонність продукції і ін.).

Наступним елементом системи оцінки потреб управління в обліковій інформації є оперативність передачі інформації. Цей елемент характеризується тим, що інформація є актуальною і корисною тільки у випадку, якщо вона своєчасно надана. Чим швидше менеджер може отримати інформацію, тим більш корисною вона буде для ухвалення управлінських рішень. І, навпаки, швидкість ухвалення управлінських рішень залежить від оперативності надання інформації. Якщо менеджер знає, що йому не вдасться зібрати (отримати) інформацію за прийнятний для нього час, то в більшості випадків він взагалі відмовляється від її використання, оскільки така інформація втрачає актуальність і значущість для управління.

Усі перераховані елементи оцінки потреб управління в обліковій інформації не схильні до суб'єктивного впливу постачальника такої інформації. І тому, вони відіграють першорядне значення для характеристики кожної конкретної інформаційної потреби.

Водночас існує і низка елементів в системі оцінки потреб управління в обліковій інформації, які схильні до впливу постачальника інформації. Так, наприклад, на зміст формованої інформації впливає рівень сприйняття інформації. Цей елемент характеризується тим, що з урахуванням індивідуальних характеристик відправника (характер, темперамент, психологічні характеристики) формується обсяг і якість інформації, рівень її деталізації.

Виходячи з результатів дослідження індивідуальних характеристик особи, відзначимо, що якість формування інформації залежить від таких властивостей особи як:

- здібності;
- особливості мислення;
- потреби;
- очікування;
- сприйняття;

- відношення;
- цінності.

При цьому прослідковується певна закономірність, яка полягає в тому, що: від того, в якому ступені особа володіє перерахованими властивостями, наскільки її інтелектуальний рівень сприйняття відповідає рівню подій, що відбуваються, наскільки вона реально і адекватно може оцінити ситуацію, залежить якість сформованої нею інформації.

Окрім вищевикладеного, ще одним важливим елементом системи оцінки потреб управління в обліковій інформації є форма уявлення. Наприклад, наявність висновків, коментарів, таблиць, графіків, діаграм і ін., а також загальний обсяг матеріалу, який подається. Слід мати на увазі, що користувач інформації здатний засвоїти за певний часовий проміжок тільки певний обсяг інформації.

Оцінка потреб управління в обліковій інформації передбачає формування (наявність) суб'єктів, що її здійснюють. У основу формування суб'єктів, котрі здійснюють оцінку потреб управління в обліковій інформації, має бути покладена мета накопичення інформації і масштаби її використання. У зв'язку із цим відзначимо, що найбільшу значущість для управління має інформація, яка формується в масштабі окремо взятої структури (в особі її менеджера), а також у масштабі підприємства в цілому.

З урахуванням того, що менеджер будь-якого рівня управління бажає отримати релевантну інформацію певної місткості, виходить, що й оцінка цієї інформації здійснюватиметься ним. При цьому оцінка власних потреб в обліковій інформації суб'єктом (менеджером) може здійснюватися за допомогою самоаналізу і є ефективним способом вдосконалення процесу управління. Оцінка потреб управління в обліковій інформації інших суб'єктів (менеджерів) є найважливішим чинником поліпшення зовнішніх стосунків усередині підприємства.

Формування інформації в масштабі підприємства здійснюється на основі необхідності реалізації життєво важливих процесів [10, с. 275]. Аналіз бізнес-процесів, що протікають на підприємстві, дозволив нам систематизувати їх за певними напрямками (інформаційними центрами). У основу формування кожного з них покладено:

- мету накопичення інформації;
- джерела отримання інформації;
- адресність представлення інформації;
- характер інформації;
- професіоналізм в обробці інформації;
- релевантність інформації в ухваленні управлінських рішень.

Отже, до основних інформаційних центрів, які реалізують потреби менеджерів в інформації, віднесемо: систему контролінгу і систему внутрішнього аудиту. Обидві ці системи розглядаються нами як блоки системи внутрішнього контролю і найважливіші джерела інформаційного забезпечення управління. На наше глибоке переконання, найбільший ступінь концентрації інформації відбувається саме в цих інформаційних центрах, з тією різницею, що:

- контролінг забезпечує інформацією для управління всі структурні підрозділи підприємства;

– внутрішній аудит забезпечує інформацією для управління власника і менеджерів вищих рівнів управління.

Таким чином, у статті зроблено акцент на необхідність здійснення оцінки потреб управління в обліковій інформації, яка дозволить проаналізувати і описати виниклу на підприємстві ситуацію різноаспектно, тим самим зменшивши ризик накопичення нерелевантної інформації (т.з. «інформаційного шуму»). Для здійснення оцінки потреб управління в обліковій інформації сформовано й охарактеризовано її елементи, які умовно розділені на: елементи, схильні до впливу постачальників облікової інформації, і нехильні до їхнього впливу.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є дослідження особливостей формування інформаційних потреб управління в системі контролінгу та в системі внутрішнього аудиту за умови реалізації різних функцій управління.

Список літератури

1. Афоничкин А.И. Качество информационного обеспечения в процессах управления / А.И. Афоничкин, С.А. Панфилов. – Саранск: Изд-во Саратов. университета, 1988. – 175 с.
2. Бажин И.И. Информационные системы менеджмента / И.И. Бажин. – М.: ГУ-ВШЭ, 2000. – 688 с.
3. Батуева Д.Д. Взаимосвязь информационной, контрольной и аналитической функций системы бухгалтерского учета: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.12 / Д.Д. Батуева. – М., 2003. – 164 с.
4. Информационные ресурсы для принятия решений: учеб. пособие / А.П. Вереvченко [и др.]. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2010. – 560 с.
5. Годин В.В. Информационное обеспечение управленческой деятельности: учебник / В.В. Годин, И.К. Корнеев. – М.: Мастерство; Высшая школа, 2001. – 240 с.
6. Голенищев Э.П. Информационное обеспечение систем управления / Э.П. Голенищев, И.В. Клименко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2009. – 352 с.
7. Ананькина Е.А. Контроллинг – как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина; под ред. Н.Г. Данилочкиной. – М.: Аудит ЮНИТИ, 1998. – 279 с.
8. Крамаровский Л.М. Оценка качества бухгалтерского учета на предприятиях / Л.М. Крамаровский, В.Ф. Максимова. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 191 с.
9. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: монографія / Н.М. Малюга. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 548 с.
10. Мех Я.В. Обліково-аналітична інформація в управлінні внутрішніми резервами (на прикладі підприємств промисловості України): монографія / Я.В. Мех. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 553 с.
11. Ніколас Д. Оцінка інформаційних потреб: методи і технології / Д. Ніколас. – Aslib, 1996. – 76 с.